

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

25 квітня 2025 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса

УДК 930.2 + 930.85 + 94
I-90

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №17 від 26 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Гончарук Т. Г. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих І-90 учених : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 117 с.

ISBN 978-617-7790-55-5

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: методологія та історіографія історичних досліджень, головні аспекти розвитку суспільств Стародавнього світу та Середніх віків, проблеми Нової та Новітньої історії, концепт історичної пам'яті в умовах війни, історія міжнародних відносин, історія військової справи.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

УДК 930.2 + 930.85 + 94

Зміст

Методологія та історіографія історичних досліджень

Вербицький М.О. The origins of the cultural crisis of the 20th century and its civilizational dimension	6
Ковальський С. В. Концепція фронтиру Ф. Дж. Тернера в контексті цивілізаційної теорії	10
Окорокова В. В. Fundamentals of the phenomenological approach in the methodology of historiography	14

Головні аспекти розвитку суспільств

Стародавнього світу та Середніх віків

Добролюбська Ю. А. Шерефеддін Сабункуоглу та розвиток хірургії османської доби	19
Жимолостнова В. В. Передача і адаптація візантійських культурно-освітянських традицій у халіфатах Близького Сходу	24
Курик Н.С. Медицина цивілізації Майя: віра, лікарські рослини та магічні практики	30

Проблеми Нової та Новітньої історії

Бессонов Р. О. Археологічна діяльність Т. Е. Лоуренса на Близькому Сході	35
Варкан Н. С. Значення діяльності Індіри Ганді у розвитку економіки Індії	44
Половенко Н. А. Історія освіти пуритан США в епоху Нового часу	49

Добролюбська Ю. А.

Шерефеддін Сабункуоглу та розвиток хірургії османської доби

*Головні
аспекти
розвитку
суспільств
Стародавнього
світу та
Середніх віків*

Медичний трактат Шерефеддіна Сабункуоглу «Кітаб аль-Джаррагієт аль-Ханійя» (Kitâbü'l-Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye [Book of Imperial Surgery, Книга імперської хірургії], 1465) є першим ілюстрованим зібранням з хірургії, написаним турецькою мовою. Ця книга також містить вичерпну інформацію про давньогрецькі та азійські знання в галузі медицини, зокрема про гінекологію, неврологію, акушерство, офтальмологію, ортопедію, педіатрію, урологію та судинну хірургію, а також про власний внесок Сабункуоглу в хірургію. Незважаючи на те, що його методи не отримали належного визнання в його епоху, вони були революційними для свого часу, а багато з них залишаються актуальними і сьогодні. Ця розвідка має на меті висвітлити медичний трактат Шерефеддіна Сабункуоглу з точки зору історичної перспективи та висвітлити його вплив на сучасну хірургію.

Шерефеддін Сабункуоглу або Джаррагієт аль-Ханійя Шараф ад-Дін Сабункуоглу (1385 – бл. 1468) народився в багатому провінційному місті Амасія на півночі Анатолії [1, р. 130]. Він був впливовим хірургом та ілюстратором, який

на протязі чотирнадцяти років працював головним лікарем у лікарні (дар аль-Шіфа) Амасії [1, р. 132]. Він володів арабською, перською та грецькою мовами, вивчав Гіппократа, Галена Пергамського та Абу аль-Касима аз-Захраві (Альбукасіса). Сабункуоглу є автором трьох книг: *Tarjama-i A rābādhīn* (Терсеме-і Акрабадін, Переклад фармакопеї), *Mujarrabnāma* (Müserrebname, Книга досвіду) та *Jarrāhiyyāt al-Khaniyya* (Cerrahiyyetü'l-Haniyye, Книга імперської хірургії) [3, р. 1464]. Протягом тривалого часу арабська та перська мови слугували лінгва франка серед науковців в Анатолії, принаймні до падіння держави Сельджуків, коли Мехмет I Караманський (Karamanoğlu Mehmed Bey) зробив турецьку мову офіційною. Таким чином, починаючи з XIV століття, медичні книги писалися турецькою мовою, хоча їх зберіглося небагато [4].

Однією з найважливіших книг цього періоду є «Книга імперської хірургії», перший медичний трактат Сабункуоглу. Він включив до нього власні кольорові ілюстрації хірургічних технік та медичних інструментів. Книга була написана арабськими літерами старою огузькою турецькою мовою і присвячена султану Мехмеду II, широко відомому як «Завойовник» (Fatih). Книга була забута аж до 1927 року, коли турецький письменник та історик літератури Алі Каніп Йонтем (1887-1967) знову відкрив її для себе. Спочатку вважалося, що це гарний переклад «Методу лікування» арабського лікаря Абу аль-Касима аз-Захраві. Однак ретельний аналіз виявив 137 різних спостережень і рекомендацій, зроблених Сабункуоглу, що довело оригінальність твору та надало можливість йменувати його першим ілюстрованим медичним трактатом у турецькій літературі [2, р. 60-61].

«Книга імперської хірургії» складається з трьох розділів, що містять 191 підрозділ: перший розділ присвячений лікуванню за допомогою припікання, другий – хірургічним процедурам, а останній – переломам і вивихам. Кожен розділ містить малюнок і текст, що описує процес діагностики та хірургічну техніку. Книга містить три теми, пов'язані з онкологією, а також розділи про

психічні захворювання, обрізання та гермафродитизм [6, р. 1064]. Наскільки нам відомо, зберіглося три рукописні примірники «Книга імперської хірургії». Один примірник зберігається в Національній бібліотеці Франції у Парижі, другий – у Бібліотеці Фатіха Міллета в Стамбулі, а третій – у відділі історії медицини медичного факультету Стамбульського університету Чапа. Кожна копія є унікальною і має різну кількість сторінок. Ці відмінності можуть бути пов'язані з тим, що дві копії були написані самим Сабункуоглу, а третя була зроблена у датується XVIII столітті. У 1992 році турецький історик медицини професор Ільтер Узель провів ретельне дослідження цих трьох копій, а потім опублікував їх турецькою, арабською та англійською мовами [3].

Хоча ілюстрації Сабункуоглу не є художньо значущими, вони є революційними з огляду на канонічні погляди ісламу, що забороняють візуальне зображення будь-якої живої істоти. Сабункуоглу намалював хірургічні інструменти, що використовуються для кожної методики. Він також намалював лікарів і пацієнтів, що беруть участь в операціях, включаючи кастрацію. Серед його ілюстрацій є також малюнки жінок-хірургів, які проводять акушерські та гінекологічні операції [7, р. 803-804]. До кінця XVIII століття в історії медицини переважали чоловіки-хірурги. Жінок-хірургів часто ігнорували і ставилися до них зверхньо. Ігноруючи ісламські правила щодо зображення людської форми в мистецтві та літературі, Сабункуоглу пропонує поглянути на важливу, але часто невизнану роботу жінки-лікаря [3]. Внесок Шерефеддіна Сабункуоглу в хірургію полягає в тому, що він описує різні хірургічні методи лікування, зокрема гінекологічні, неврологічні, офтальмологічні, ортопедичні, отоларингологічні, педіатричні, пластичні, урологічні, деякі торакальні та судинні процедури. Нейрохірургічні стани, описані в його книзі, включають черепно-мозкові травми, вивихи, головний біль, геміпарез, гідроцефалію, люмбаго та ішіас [4].

Він також цікавився проктологією, представивши у своєму трактаті хірургічне лікування геморою, анальних тріщин, періанальних абсцесів і нориць.

Як хірург-першопроходець, він рекомендував своїм пацієнтам грудино-колінне положення, яке й досі вважається відповідним передопераційним положенням. Крім того, він радив використовувати вино і оливкову олію як антисептик для запобігання хірургічним інфекціям, а також суміш кореня мандрагори і мигдалевої олії для загальної анестезії [2]. На додаток до своїх загальних хірургічних знань, Сабункуоглу також можна вважати вченим, схильним до емпіричних спостережень, оскільки він пояснює, що всі нові хірургічні методи, описані ним, спочатку практикувалися на тваринах, а потім вже застосовувалися на пацієнтах. Він також зробив великий внесок у хірургію, описавши ускладнення своїх хірургічних методів лікування. Будучи суворим суддею власних методів, він проводив хірургічні операції на собі, перш ніж задокументувати та проілюструвати їх у своєму зібранні [5, р. 152-153].

Сабункуоглу також описує різні види болю, включаючи радикуліт, головний біль, зубний біль, біль від застуди, біль у спині, біль в очах і горлі. Він рекомендує полегшити ці больові стани за допомогою ліків, виготовлених з певних трав та їхніх продуктів. Ці ліки можна застосовувати у вигляді мазі, крему, льодяників, пластиру, перорального препарату або лосьйону [5]. У випадках, коли ці засоби не зменшували біль у достатній мірі, Сабункуоглу використовував припікання, техніку нанесення гарячого металевого інструменту на певні частини тіла. Наприклад, у нього є ілюстрація лікаря, який застосовує припікання для лікування ішіасу. Він також використовував припікання при головному болю, пов'язаному з синуситом або мігренню і болем у нижній частині спини. Він зазначав, що золоті інструменти були найкращими для уникнення інфекцій. Однак ці інструменти плавилися після повторного нагрівання, тому він обрав інструменти із заліза, незважаючи на високий ризик інфікування [5]. У «Книзі імперської хірургії» Сабункуоглу представляє різні ілюстрації своїх медичних інструментів і хірургічного процесу для кожного з них. Як лікар-новатор, він розробив і сконструював багато власних медичних інструментів.

Наприклад, він був першим хірургом, який використав порожнисту трубку для ендоскопії у верхній частині стравоходу і глотки. Він використовував різноманітні хірургічні інструменти для видалення чужорідних тіл. Також він описує делікатну срібну трубку, яку вводив у сечовий міхур для видалення каменів із нього [1]. Сабункуоглу використовував цей метод трубки і для інших захворювань, зокрема в абдомінальних та отоларингологічних процедурах [1, р. 130-133].

Незважаючи на те, що Шерефеддін Сабункуоглу не був повністю визнаний у свою епоху, його праці та інновації, включаючи перший кольоровий ілюстрований медичний трактат турецькою мовою, ставлять його в ряд хірургів XV століття. «Книга імперської хірургії» є всеосяжною енциклопедією давньогрецьких і центральноазіатських медичних знань, а також власних авторських інноваційних методик і методів лікування.

Література

1. Aygen G., Karasu A., Ofluoglu A. Ею, Pait Гю, Toplamaoglu H. The first Anatolian contribution to treatment of sciatica by Serefeddin Sabuncuoglu in the 15th century. *Surgical Neurology*. 2009. Vol. 71(1). P. 130-133.
2. Diramali M., Diramali F. D., Benek S., Arslan A. O., Akkoc A. Şerefeddin Sabuncuoğlu: forgotten vignette of 600 years. *Acta Medica Anatolia*. 2014. Vol. 2. Iss. 2. P. 60-61.
3. Elcioglu O., Ozden H., Guven G., Kabay S. Urinary bladder stone extraction and instruments compared in textbooks of Abul-Qasim Khalaf Ibn Abbas Alzahrawi (Albucasis) (930-1013) and Serefeddin Sabuncuoglu (1385-1470). *Journal of Endourology*. 2010. Vol. 24(9). P. 1463-1468.
4. Er U., Pamir M. N. Ottoman surgical treatises and their influences on modern neurosurgery in Turkey. *World Neurosurgery*. 2013. Vol. 80. Iss. 6. P. 165-169.
5. Kaya S. O., Karatepe M., Tok T., Onem G., Dursunoglu N., Goksin I. Were pneumothorax and its management known in 15th-century Anatolia? *Texas Heart Institute Journal*. 2009. Vol. 36(2). P. 152-153.
6. Turgut M. Illustrations of neurosurgical techniques in early period of Ottoman Empire by Serefeddin Sabuncuoğlu. *Acta Neurochirurgica*. 2007. Vol. 149. Iss. 10. P. 1063-1069.

7. Verit F. F., Kafali H. The oncologic surgery of Şerefeddin Sabuncuoğlu in the 15th century. *European Journal of Surgical Oncology*. 2005. Vol. 31(7). P. 803-804.

Жимолостнова В. В.

Передача і адаптація візантійських культурно-освітянських традицій у халіфатах Близького Сходу

Взаємодія між Візантією та арабським світом була складною та багатогранною, охоплюючи як дипломатичні місії, військові конфлікти, так і співпрацю, що врешті-решт сприяло розвитку культури й науки в обох регіонах. Це цілком закономірно, адже арабська цивілізація Середньовіччя являла собою унікальний баланс між відкритістю до зовнішніх впливів та прагненням до освіти й збереження власної культурної ідентичності. Виникнувши на елліністичній території та постійно контактувавши з Візантією, Китаєм і Індією, вона вбирала їхні культурні досягнення і формувала свої культурні парадигми.

Тема трансферу візантійської культури, зокрема в ісламський світ, залишається актуальною для історичної науки, оскільки вона проливає світло на культурно-історичні процеси, що вплинули не лише на формування ісламської інтелектуальної традиції, науки, мистецтва й філософії, а й опосередковано на європейську інтелектуальну традицію. Це допомагає зруйнувати міф про «темні віки» та показати, як знання і культурні досягнення передавалися між цивілізаціями.

Аналіз досліджень із проблеми. Вивчення впливу візантійської культури на формування арабського Сходу спирається на різноманітні джерела, зокрема праці середньовічних візантійських і арабських авторів, сучасних арабських дослідників і європейських учених. Серед них слід особливо відзначити працю арабського дослідника X століття Аль-Біруні «*Кітаб аль-Асар аль-бакія 'ан аль-курун аль-халія*» [1], в якій досліджуються календарі, свята й звичаї різних

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 25 квітня 2025 р.